

Економіка

УДК 631.1.001.2

© 2017

П. Т. Саблук,

*академік НААН,
доктор
економічних наук*

*Національна академія
аграрних наук України*

УПРАВЛІННЯ АГРОПРОМИСЛОВОЮ СФЕРОЮ ВІДПОВІДНО ДО СУЧАСНИХ ВИМОГ

Мета. Визначити особливості функціонування аграрної науки в умовах децентралізації в державі владних повноважень. Створити інноваційні центри розвитку аграрного виробництва і сільських територій.

Обґрунтувати організаційну структуру центрів, наповнити змістом їх роботу за запропонованим алгоритмом дій.

Методи. Сформовано схему дій зі створення інноваційних центрів в областях, їхніх філій в адміністративних районах та ін. Обґрунтовано взаємозв'язок між адміністративно-управлінськими ланками і виробництвом, функціонуванням сільських територій і аграрною наукою.

Результати. Створення інноваційних центрів у регіонах сприятиме наближенню наукової діяльності до потреб аграрного виробництва.

Висновки. Зміна владних повноважень органів управління в державі і відповідно в науковій діяльності значно наблизить науку до потреб виробництва в його первинних ланках, дасть змогу поліпшити використання аграрного потенціалу в кожному регіоні.

Ключові слова: децентралізація, управління, регіони, алгоритм дій, консолідація зусиль, системний і комплексний підхід.

В Україні все впевненіше утверджуються розуміння і практичні дії щодо доцільності перенесення владних повноважень від вищих інстанцій управління виробництвом в його низові ланки. Це цілком об'єктивно, оскільки саме там вирішуються питання розвитку економіки, створюються підвалини забезпечення умов життя людей. Ці істини безпосередньо стосуються всіх складників життя сільського,

держави, зокрема наукової діяльності. Саме наука покликана стати в авангарді трансформаційних процесів, прогресивних форм управління й організації виробництва. Тільки завдяки консолідації зусиль усіх без винятку наукових сил, раціональному їх розміщенню по регіонах, з урахуванням інтересів усіх суб'єктів господарювання наука спроможна виконати свої функції.

Результати наукових досліджень із зазначеної проблеми свідчать, що основоположні принципи управління в інтересах первинних ланок виробництва завжди були в центрі уваги науковців-управлінців [1–10]. Для практичної реалізації теоретично обґрунтованих позицій зроблено недостатньо. Тривалий час система управління була зацентралізованою. Лише останніми роками держава зауважила цю проблему й почала втілювати напрацювання науки в практику.

Свого часу керівництво кожної області наполегливо вирішувало питання створення аграрних вузів як центрів підготовки аграрних спеціалістів, освоєння наукових розробок. Викладачі вищих навчальних закладів жили життям аграріїв конкретних областей, стажувалися самі й організовували там проходження практики студентами.

Проте за бажанням «зверху» в недалекому минулому аграрні вузи опинилися в підпорядкуванні Міністерства науки і освіти, що послабило зацікавлення викладачів і студентів аграрними проблемами регіонів, і, як наслідок, більшість випускників шкіл нині не мають бажання вчитися в аграрних вищих навчальних закладах України.

Вважаємо, що створення наукових центрів в областях сприяло б розв'язанню цієї проблеми. Саме викладацький склад аграрних вищих навчальних закладів спільно із підприємствами й установами системи НААН, які функціонують на території конкретної області, повинні стати основою обласних інноваційних центрів. За згодою до них можуть увійти наукові установи інших міністерств і відомств, громадські організації. Завдяки цьому можна буде визначити відповідальних науковців за розвиток сфер аграрної діяльності, адміністративних районів, громад, окремих суб'єктів господарювання. Тобто буде створено умови для наукового супроводження (через науковців, викладачів, студентів) здійснюваних в АПК виробничих процесів. Інтерес науки до виробництва поглибиться і навпаки.

На потребу часу вкрай необхідно розробити в кожному без винятку районі, громаді, суб'єкті господарювання *інвестиційні програми* їх розвитку. Водночас варто враховувати, що кожний суб'єкт господарювання, для якого розроблятиметься така програма, має свою

специфіку. Якщо на рівні адміністративного району можна застосовувати середні показники, то для суб'єкта господарювання така програма має бути конкретнішою. Усі ці особливості повинні знати науковці й разом із керівниками та спеціалістами району конкретного підприємства забезпечити розробку і супроводження виконання таких програм.

Для успішного функціонування наукових центрів областей потрібно, щоб їхні лідери усвідомили повною мірою, що їх обов'язком є забезпечення успішного функціонування всіх суб'єктів господарської діяльності на території області.

Після ухвалення на обласному рівні рішення про створення наукових центрів і підбору їхніх керівників важливо визначити функції центрів, їх структуру і склад. Для цього слід розробити і затвердити положення про центр, його статут, які враховували б особливості аграрної діяльності області. До складу центру слід залучити наукові установи і громадські організації, які функціонують в області й причетні до аграрного виробництва, з тим, щоб забезпечувати науковим супроводом усі адміністративні райони (громади) і суб'єкти господарювання. Для цього варто мати потрібні методичні рекомендації з розробки інвестиційних програм та організації їх виконання.

Наприклад, у комп'ютерній мережі України є показники про наявність земель у кожного власника на території держави. На основі цієї інформації, виходячи з нормативних співвідношень про вартість наявної у власників землі, можна визначити окремо потребу в уречевленні і живій праці, а звідси — і розміри прибутковості від їх функціонування. Методичне забезпечення щодо застосування цих розрахунків до конкретної місцевості повинні взяти на себе науковці. Визначено алгоритм таких розрахунків по Україні і Вінницькій області (табл. 1 і 2). Подібні розрахунки по всіх областях і районах України здійснено в ННЦ «Інститут аграрної економіки». Вони можуть стати предметом змісту розмови щодо розв'язання проблем розвитку АПК, сільських територій у державі.

Для обчислення вартісних показників у запропонованому алгоритмі дій на початковому етапі регулювання економічних відносин можна використати ціну землі, яку фінансові служби застосовують для розрахунків

податкових платежів (граф 2 таблиць). Отримавши у такий спосіб розраховану вартість угідь на конкретній території і відповідно щодо кожного власника землі, можна на основі нормативних співвідношень визначити вартість основних засобів (граф 4) як співвідношення 1:1 до вартості землі. Відхилення від цих пропорцій можуть бути залежно від спеціалізації виробництва, його структури, ціни засобів виробництва, що чітко виявиться

щодо конкретного суб'єкта господарювання. У країнах Європи за нормативними розрахунками такі середні відхилення в сільськогосподарській діяльності невеликі (до 3%). За дослідженнями науковців, потреба в оборотних фондах (разом з вартістю праці) дорівнює половинному розміру вартості основних фондів (граф 6). Способом зіставлення отриманих результатів за розрахунками визначають вартість основних засобів і оборотних

1. Розрахунок ресурсного потенціалу областей України (зведені дані) з урахуванням вартості ресурсів «Земля», «Основні засоби», «Оборотні засоби»

Область	Сільськогосподарські угіддя — усього, тис. га	Нормативна грошова оцінка 1 га сільськогосподарських угідь, грн	Вартість угідь, млн грн (граф 2 × графу 3)	Розрахункова вартість		Розрахункові показники			Фактичні показники	
				Основні засоби, млн грн (граф 4)	Оборотні засоби, млн грн (0,5 × графу 5)	Ресурсний потенціал, млн грн (гр. 4+5+6)	Прибуток, млн грн (15% від графу 7)	Прибуток з 1 га, тис. грн	Прибуток з 1 га, тис. грн	Відхилення фактичного прибутку від розрахункового (+, -)
Вінницька	2014,2	31418,5	63282,2	63282,2	31641,1	158205,5	23730,8	11,8	2,3	-9,5
Волинська	1047,6	23923,4	25062,2	25062,2	12531,1	62655,5	9398,3	9,0	4,9	-4,1
Дніпропетровська	2512,9	28830,0	72445,2	72445,2	36222,6	18111,3	27166,9	10,8	4,8	-6,0
Донецька	1844,8	30612,1	56474,1	56474,1	28237,0	141185,2	21177,8	11,5	3,3	-8,2
Житомирська	1510,1	19397,4	29292,0	29292,0	14646,0	73229,9	10984,5	7,3	3,6	-3,7
Закарпатська	451,0	17861,7	8055,6	8055,6	4027,8	20139,0	3020,9	6,7	5,0	-1,7
Запорізька	2241,6	30051,6	67364,1	67364,1	33682,1	168410,4	25261,6	11,3	3,6	-7,7
Івано-Франківська	539,1	20333,0	10962,1	10962,1	5481,0	27405,2	4110,8	7,6	8,3	0,7
Київська	1658,9	30286,3	50241,9	50241,9	25121,0	125604,8	18840,7	11,4	6,3	-5,1
Кіровоградська	2032,2	28690,0	58302,4	58302,4	29151,2	145756,0	21863,4	10,8	6,4	-4,4
Луганська	1402,0	21008,4	29453,9	29453,9	14727,0	73634,8	11045,2	7,9	2,8	-5,1
Львівська	1258,3	19197,0	24155,6	24155,6	12077,8	60389,0	9058,3	7,2	5,6	-2,2
Миколаївська	2006,0	23811,7	47766,0	47766,0	23883,0	119415,0	17912,3	8,9	4,2	-4,7
Одеська	2591,7	25530,7	66168,8	66168,8	33084,4	165422,1	24813,3	9,6	2,8	-6,8
Полтавська	2165,4	30317,8	65649,6	65649,6	32824,8	164123,9	24618,6	11,4	9,8	-1,6
Рівненська	926,2	25765,2	23864,2	23864,2	11932,1	59660,6	8949,1	9,7	4,7	-5,0
Сумська	1698,0	23730,4	40295,1	40295,1	20147,6	100737,8	15110,7	8,9	5,9	-3,0
Тернопільська	1046,1	26126,2	27331,8	27331,8	13665,9	68329,4	10249,4	9,8	5,5	-4,3
Харківська	2411,2	28372,5	68411,8	68411,8	34205,9	171029,4	25654,4	10,6	4,9	-5,7
Херсонська	1969,4	32281,7	63575,7	63575,7	31787,8	158939,1	23840,9	12,1	4,9	-7,2
Хмельницька	1566,2	30437,0	47670,3	47670,3	23835,2	119175,8	17876,4	11,4	5,4	-6,1
Черкаська	833,6	39048,7	32552,2	32552,2	16276,1	81380,5	12207,1	14,6	7,2	-7,4
Чернівецька	469,7	30224,3	14196,3	14196,3	7098,2	35490,9	5323,6	11,3	4,7	-6,6
Чернігівська	2067,5	20036,5	41425,4	41425,4	20712,7	103563,6	15534,5	7,5	3,2	-4,3
Україна*	38263,8	27022,9	1033998,4	1033998,6	516999,3	2584996,3	387749,4	10,1	5,2	-4,9

* Площа сільськогосподарських угідь України без АР Крим, міст Києва та Севастополя.

фондів, яких не вистачає для продуктивного використання землі. Це має бути покладено в основу першочергової розробки інвестиційних програм розвитку територій та виконання виробничих програм суб'єктами господарювання. Ці програми мають стати обов'язковими і бути дороговказом дій для керівників, спеціалістів і всіх працівників, які відповідають за доручені ділянки господарювання.

Оцінивши ресурсний потенціал конкретної території і об'єкта діяльності (графа 7), можна визначити масу прогнозованого до отримання в результаті використання задіяного у виробництво потенціалу прибутку, але не менше середнього рівня інфляції за останні роки (15%). Якщо порівняти його з фактично досягнутими показниками, можна оцінити рівень господарювання на конкретній

2. Розрахунок ресурсного потенціалу Вінницької обл. з урахуванням вартості ресурсів «Земля», «Основні засоби», «Оборотні засоби»

Адміністративний район	Сільськогосподарські угіддя — усього, тис. га	Нормативна грошова оцінка 1 га сільськогосподарських угідь, грн	Вартість угідь, млн грн (графа 2 × графа 3)	Розрахункова вартість		Розрахункові показники			Фактичні показники	
				Основні засоби, млн грн (графа 4)	Оборотні засоби, млн грн (0,5 × графа 5)	Ресурсний потенціал, млн грн (гр. 4+5+6)	Прибуток, млн грн (15% від графи 7)	Прибуток з 1 га, тис. грн	Прибуток з 1 га, тис. грн	Відхилення фактичного прибутку від розрахункового (+, -)
Барський	81,2	32931,3	2673,2	2673,2	1336,6	6683,0	1002,5	12,4	5,6	-6,8
Бершадський	102,3	37261,3	3810,3	3810,3	1905,1	9525,7	1428,9	14,0	5,8	-8,2
Вінницький	67,9	29663,8	2013,7	2013,7	1006,9	5034,3	755,1	11,1	16,1	5,0
Гайсинський	80,9	31005,2	2509,6	2509,6	1254,8	6274,0	941,1	11,6	3,2	-8,4
Жмеринський	81,7	28175,5	2303,3	2303,3	1151,7	5758,3	863,7	10,6	0,2	-10,4
Іллінецький	66,9	32297,7	2159,7	2159,7	1079,8	5399,2	809,9	12,1	3,5	-8,3
Калинівський	82,9	31605,2	2618,8	2618,8	1309,4	6547,0	982,1	11,9	3,5	-8,4
Козятинський	95,7	34389,2	3290,9	3290,9	1645,5	8227,3	1234,1	12,9	4,0	-8,9
Крижопільський	69,1	33921,9	2343,0	2343,0	1171,5	5857,5	878,6	12,7	2,8	-9,9
Липовецький	83,3	34355,2	2861,9	2861,9	1431,0	7154,8	1073,2	12,9	4,2	-8,7
Літинський	65,9	25105,2	1654,5	1654,5	827,2	4136,2	620,4	9,4	4,4	-5,0
Могилів-Подільський	68,9	33762,9	2325,4	2325,4	1162,7	5813,5	872,0	12,7	-0,2	-12,9
Муровано-куриловецький	65,9	25384,0	1672,1	1672,1	836,0	4180,2	627,0	9,5	3,9	-5,6
Немирівський	95,0	27077,5	2572,1	2572,1	1286,1	6430,3	964,5	10,2	4,6	-5,6
Оратівський	72,5	30046,5	2179,1	2179,1	1089,5	5447,7	817,2	11,3	5,7	-5,6
Піщанський	40,5	33701,9	1363,4	1363,4	681,7	3408,5	511,3	12,6	3,1	-9,5
Погребищенський	97,9	28379,1	2777,5	2777,5	1388,8	6943,8	1041,6	10,6	4,1	-6,5
Теплицький	69,4	37701,9	2617,3	2617,3	1308,7	6543,3	981,5	14,1	2,9	-11,2
Тиврівський	69,5	27898,4	1937,5	1937,5	968,8	4843,8	726,6	10,5	1,1	-9,4
Томашпільський	60,9	29330,9	1786,2	1786,2	893,1	4465,5	669,8	11,0	4,2	-6,8
Тростянецький	66,8	30075,1	2009,3	2009,3	1004,6	5023,2	753,5	11,3	3,6	-7,7
Тулчинський	80,7	29908,3	2412,2	2412,2	1206,1	6030,5	904,6	11,2	9,5	-1,7
Хмельницький	102,4	32566,5	3335,9	3335,9	1667,9	8339,7	1251	12,2	4,7	-7,5
Чернівецький	49,0	32609,0	1599,3	1599,3	799,7	3998,3	599,7	12,2	1,0	-11,2
Чечельницький	50,3	30907,4	1553,2	1553,2	776,6	3883,0	582,5	11,6	3,6	-8,0
Шаргородський	86,9	29743,6	2584,5	2584,5	1292,3	6461,3	969,2	11,2	4,6	-6,6
Ямпільський	60,0	38625,6	2318,3	2318,3	1159,1	5795,7	869,4	14,5	3,9	-10,6
По області	2014,2	31418,5	63282,2	63282,2	31641,1	158205,5	23730,8	11,8	2,3	-9,5

території, для кожного суб'єкта господарювання. Вважаємо, що завдяки застосуванню запропонованого алгоритму дій постане можливість до цілеспрямованої діяльності керівників і спеціалістів, усіх працівників агропромислової сфери. Заперечення деяких науковців і керівників стосовно того, що в алгоритмі дій є віртуальні розрахунки, не сприймаються. За розрахунками, у кожній області є райони, які мають позитивні економічні фінансові результати. Тому слід було б вивчити і поширити їхній досвід, а не займатися опонуванням (у Вінницькій обл., наприклад, це Вінницький р-н). Дуже важливо, щоб у виконанні програм взяли участь науковці технологічних, технічних і всіх причетних до проблеми спеціалістів інших профілів.

Якщо на рівні областей і регіонів вирішальне слово належить науковцям-економістам, то на рівні суб'єктів господарювання — спеціалістам технологічного і технічного профілів. Знання економіки для них у нинішніх умовах має стати обов'язковим.

Очолити в державі запропоновану схему дій повинні спеціалісти і науковці Міністерства аграрної політики та продовольства України і Національної академії аграрних наук України. Питання про необхідність таких дій аграрною наукою перед урядовцями поставлені, вони проти них не заперечують (доповідна до них з відповідними резолюціями направлена в кожную область). Справа за організацію виконання запропонованого.

Висновки

Об'єктивне перенесення центру ваги управління сільськогосподарським виробництвом у низові ланки потребує відповідного вдосконалення його організації. Обласні органи влади мають виконувати функції створення і забезпечення роботи інноваційних центрів розвитку сільських територій, в яких слід сконцентрувати і сконсолідувати діяльність науковців, які працюють на відповідній території. З огляду на це потрібно визначитися з лідерами обласних центрів, під керівництвом яких розробити положення про центри, їхні статuti, визначити персональний склад,

права й обов'язки членів центрів і філіалів з тим, щоб за науковий супровід наукової діяльності районів і суб'єктів господарювання несли персональну відповідальність науковці, природно, з відповідною оплатою за рахунок частки отриманих від інновацій доходів. Структурно центри мають охопити за вертикаллю і горизонталлю всі сегменти агропромислової діяльності: економіки, екології, галузей рослинництва, тваринництва, матеріально-технічного постачання, переробки, торгівлі, а також участі у зв'язках з центральними науковими установами держави, громадськими організаціями.

Бібліографія

1. Лукинов И.И. Эволюция экономических систем/И.И. Лукинов. — М.: Экономика, 2002. — 567 с.
2. Гадзало Я.М. Стратегія розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні на період до 2025 року/Я.М. Гадзало. — К.: Аграр. наука, 2016. — 213 с.
3. Гладій М.В. Аграрний потенціал України: напрямки розвитку. — К.: Аграр. наука, 2016. — 330 с.
4. Саблук П.Т. Економічний інтерес у розвитку аграрного виробництва: монографія/П.Т. Саблук. — К.: ННЦ ІАЕ, 2014. — 356 с.
5. Месель-Веселяк В.Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації в сільському господарстві/В.Я. Месель-Веселяк//Економіка АПК. — 2010. — № 4. — С. 18.
6. Малік М.Й. Інститути та інституції у розвитку аграрної сфери економіки/М.Й. Малік//Економіка

АПК. — 2011. — № 7. — С. 169–177.

7. Кропивко М.Ф. Підвищення конкурентоспроможності та соціальної спрямованості агропромислового виробництва на основі розвитку кластерних систем/М.Ф. Кропивко//Економіка АПК. — 2013. — № 3. — С. 3–15.

8. Стецюк П.А. Формування фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств/П.А. Стецюк//Економіка АПК. — 2015. — № 11. — С. 111–116.

9. Дієсперов В.С. Аналітична оцінка трудовітких галузей сільськогосподарських підприємств Одещини/В.С. Дієсперов//Економіка АПК. — 2016. — № 2. — С. 17–24.

10. Шпикуляк О.Г. Наукове забезпечення інноваційного розвитку аграрної сфери/О.Г. Шпикуляк, М.І. Грицаєнко//Бізнес Інформ. — 2016. — № 4. — С. 143–149.

Надійшла 24.04.2017.